

In een tijd waarin kerken leeglopen, moet kunst de meditatieve functie van religie overnemen, vindt beeldend kunstenaar Winnie Teschmacher.

„Mijn werk is als een lege kathedraal: een leegte die zich niet opdringt. Je kunt er in de stilte verblijven.”

’Een stilte waarin alles is’

INTERVIEW

Peter Henk Steenhuis

Kunst moet verontrusten. Kunst moet ontregelen. Kunst moet de duistere kant van de mens blootleggen. Sla er maar een nota cultuurbeleid op na en je komt dit soort termen, ruim een eeuw geleden gemunt door avant-gardisten, ongetwijfeld tegen. Kunst die hier niet aan voldoet, kan zeker kwalitatief hoogstaand zijn – geen kwaad woord – maar is zelden vernieuwend. Zij is daarom niet museaal maar decoratief; goed voor de burgerlijke huiskamer. Het is natuurlijk onmogelijk dat deze avant-gardistische termen na een eeuw nog revolutionair klinken. Ze zijn hun eigen cliché geworden.

Is het daarom niet zinniger te zoeken naar sterke kunst die vernieuwend is zonder verontrustend te zijn? En als je daarnaar zoekt, wat zoek je dan? Waaraan moet die kunst beantwoorden? Voor je die criteria geformuleerd hebt, moet je geraakt worden, het liefst in het hart of de maagstreek. Of nog beter: in je buik. Dat gebeurde mij bij het werk van beeldend kunstenaar Winnie Teschmacher, nu te zien in Oisterwijk. Ineens stond ik te staren naar een glazen object dat evenveel stilte in zich borg als een eeuwenoud romaans kerkje op weg naar Santiago de Compostela. Dat was verbijsterend zonder verontrustend te zijn. Vernieuwend zonder ook maar een haartje duistere zijde te openbaren. Wat was dit?

Het kunstwerk bestaat uit twee

glazen objecten. Althans, je neemt aan dat het glas is, omdat de kunstenaar zichzelf beschrijft als iemand die vooral werkt met glas. Beide objecten hebben een identieke conische vorm. Het ene is mat, oogt vriendelijk, en smeekt erom aangeraakt te worden – wat je ook zeker zou doen, ware het niet dat er specifiek bij staat dat dit verboden is. Het andere is helder als water. Ook dat werk zou je willen aanraken. Niet om het te aaien, maar om te zien of het diep is of alleen oppervlakte, bijvoorbeeld een dunne schil roestvrij staal. Als deze twee werken inder-

’Ik probeer met glas gestolde lucht te maken. Een beeld dat je hersenen doet kraken’

daad van glas zijn, dan zijn ze wel van heel verschillende glassoorten.

Een folder over het werk van Teschmacher (1958), die al meer dan vijftientig jaar glassculpturen maakt en exposeert, opent met een raadselachtige vraag: ‘Als de stilte een tempel was, hoe zou ze er dan uitzien?’ Bladerend in de folder blijkt dat de inspiratiebronnen van deze werken liggen in de geometrische patronen van de heilige gebouwen van overal ter wereld. Aan die patronen zouden verhoudingen ten grondslag liggen die terug te leiden zijn op de grote

bewegingen aan de sterrenhemel. Dat zal best, maar zorgen vierkant, koepel of cirkel voor een schok der herkenning? En waaruit bestaat die schok dan?

„Het werk heet ‘Touching the Void’”, zegt Teschmacher. „Void is een begrip dat je in het boeddhisme veel tegenkomt. Ik zou er geen goed Nederlands woord voor weten, maar als je het per se wilt vertalen, zou ik voor ‘leegte’ kiezen. Alleen is void een leegte waar alles in is.”

Alles is veel.

„De leegte waarop ik doel, draagt een volte in zich, zoals een lege kathedraal dat ook kan doen. Een leegte die zich niet opdringt maar kan verschijnen. Je kunt er in de stilte verblijven en er is niets wat je verstoort. Die volte noem ik alles; in void kun je alles ervaren. Toen ik dit werk afhad, besepte ik dat ik al twintig jaar bezig was dit te maken – vroeger met heel grote telescoopachtige glaswerken, in lenzen, spiegels. Telkens probeer ik een beeld te maken dat je niet kunt beredeneren, dat je hersenen doet kraken. Eigenlijk probeer ik met glas gestolde lucht te maken.”

Gestolde lucht, is dat geen alchemistische hekserij?

„Nee, dat is ambachtelijke precisie. Ik gebruik glas uit de optische industrie, dat gewoonlijk gebruikt wordt om lenzen te maken, telescopen. Optisch glas geeft op elk punt dezelfde breking van het licht. In heet gevormd glas of geblazen glas zit altijd wel wat distorsie, waardoor het licht lichtjes vervormd wordt. In optisch glas zit geen haartje, geen

sliertje, geen belletje – niets.”

Optisch glas is nog geen gestolde lucht.

„Nee, het is het basismateriaal, dat ik vervolgens versmelt – in dit geval tot twee conische trechtervormen. Heb je die grove vorm, dan ga je slijpen, eindeloos slijpen. Vergelijk het met hout dat je gaat schuren; eerst grof en steeds fijner. Uiteindelijk kreeg ik twee vormen: de een mat en fluweelzacht als een perzikhuid, de ander hard en helder, als stil water.”

De stilte of de leegte, the void, van dit object is techniek?

„Zonder techniek zou deze stilte nooit bereikt worden. Maar om deze stilte te ervaren, moet je deze slijptechniek zo tot in de perfectie uitvoeren dat de kijker de energie voelt die er ingestoken is, zonder te zien dat het met handen gemaakt is. En dat is heel, heel moeilijk. De slijpschijf is plat; om deze conusvorm te bereiken moet je continu blijven draaien. Houd je je handen even stil, of blijf je even te lang hangen, dan heb je een vlakje erin en is het kapot.”

Dit werk is ontstaan door permanente beweging maar suggereert ultieme stilstand.

„Everything changes and moves, dat is een zin die mijn leven beheerst. Een fascinerende zin: alles is constant in verandering; bij elke ademhaling veranderen wij.”

Die stukken glas ogen zo ongenaakbaar dat ze nooit zullen veranderen. Geeft dat ons die ervaring van rust?

„Dat weet ik niet. Die werken veranderen ook, al is het maar in het oog

van de toeschouwer. Ik heb mensen gesproken die dit werk wilden kopen om in een meditatiekamer te zetten. Ik denk dat dit ook te danken is aan de trechtervorm; je aandacht wordt in de sculptuur gezogen. Er is één focus, dat creëert rust.”

Als dat zo is, kunnen we daar ook één ander ding neerleggen: één appel, desnoods gesneden in een trechtervorm.

„Veel te bekend. Wie daar een appel tentoonstelt, is onmiddellijk afgeleid door alles waaraan een appel appelleert: het verhaal van Adam en Eva, dat je meer van Granny’s houdt

begrip niet verder komen. Ik kan dit beeld ook niet nader in woorden vangen.”

Misschien ik wel: het weerkaatst licht, maar het weerkaatst ook onze begrippen. Het denken vangt bot, stukt. En dat geeft rust.

„Ik heb ook veel mensen gesproken die heel onrustig werden van zo’n beeld, juist omdat ze er rationeel zo weinig mee konden aanvangen. Maar op mij hebben deze werken ook nog steeds zo’n meditatieve werking, vergelijkbaar met een lege kathedraal, een lege moskee, een lege tempel.”

Alles leeg?

„Ik kan geen mis meer horen zonder aan alle negatieve kanten van de kerk te denken. In een moskee heb ik dat iets minder, maar daar moet ik voldoen aan strikte voorschriften. Dat werkt ook niet. De stilte die deze werken oproepen, heb ik wel ervaren in India: daar kun je nog in een tempel zitten zonder iets te moeten.

„In een tijd waarin kerken leeglopen en godsdiensten machtsstrijden uitvechten, moet de kunst de meditatieve functie van religie overnemen. En dat kan ze. Kunst kan de duistere kant van de mens blootleggen, maar ook de stille kant. Maar alleen als het zo perfect gemaakt is dat je oog niet haakt. Daarom mag je het ook niet aanraken – één vlekje en je bent afgeleid. Eén schrammetje op het glas en alles, the void, is weg.”

Winnie Teschmacher, Etienne Gallery, Oisterwijk, t/m 14 november, geopend wo t/m zo van 12 tot 17u

Winnie Teschmacher, 'Touching the Void', 2010. Optisch glas, doorsnede 25x25cm.

FOTO GERRIT SCHREURS

’Kunst kan de duistere kant van de mens blootleggen, maar ook de stille kant’

dan van Jonagolds, dat je moeder appeltaart maakte van goudreinetten, en dat juist nu, in de herfst. Zie je, een appel concentreert de gedachten niet, maar divergeert. Met dit ding kunnen je hersens nauwelijks wat aanvangen. Zelfs de blik begeeft zich hier op een doodlopende weg.”

Wat moet je dan, als je hiernaar kijkt?

„Je moet niets. Er gebeurt wat; dit werk werpt je terug op jezelf.”

En dan?

„Als je ogen doodlopen, kan het